

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 90 kronor

januari-februari

Nr 1–2013

Den 27 januari
minns vi offren.

Redaktören har ordet

Idag talar vi om romsk inkludering på olika nivåer. Årets första romska evenemang världen över var manifestationen av den 27 januari, Förintelsens minnesdag. I Sverige hamnade dock romers Förintelse även detta år i skuggan av judars förintelse.

ÉRGs utställning Den okända Förintelsen fortsatte sin resa runt om i landet och föreningen hade föredrag på de platser där den visades. Detta är ett sätt att synliggöra det som många inte har så stor vetskap om, att romer verkligen var utsatta för Hitlers ondska och slutliga lösning. I Malmö hade de romska organisationerna den 27 januari ett stort engagemang med många samarbetspartners.

Vitboksskrivandet börjar närma sig slutet och snart ska den renskrivas och regeringens arbete om romers inkludering har startat. ”Romsk delaktighet och inflytande är en nödvändighet i arbetet. Romers kunskap, kompetens och erfarenheter måste tas tillvara. Samråd och dialog med romer är därför en viktig del av genomförandet av strategin”, skriver Erik Ullenhag i sin nysläppta rapport. Romska organisationer har blivit kontaktade av regeringskansliet för samråd och är nu inne på sitt andra dialogmöte med regeringen.

De fem pilotprojekten har haft sin kick off och Länsstyrelsen släpper snart en rapport om arbetet med pilotprojekten.

Även Svenska kyrkan i Uppsala har inlett en dialog med romer och resande under temat ”Inkludering och försoning”. Dialogen har utmynnat i en rapport med samma namn och kan läsas på Svenska kyrkans hemsida.

Ja, vintern har varit lång och mörk, men nu vi ser fram emot ljusare tider. Inte bara vädermässigt, utan mot en ljusning i arbetet med romers inkludering. Vi ser fram mot att de romska riksorganisationerna äntligen ska enas och bilda en paraplyorganisation som kan vara språkrör till regeringen de tjugo år som romastrategin ska pågå.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: info@romaniglinda.se

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,

Rosario Ali Taikon

Bengt O Björklund

Veronika Portik

Mia Taikon

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten: red@romaniglinda.se

Det sker mycket nu på kort tid. Göteborg är i startgroparna med sitt stora projekt ”Rom san” som kommer att ske på Stadsmuseet. Göteborg har även ett aktivt romaråd som arbetar med kommunen. Och Göteborg driver ett av de fem pilotprojekten.

Under vintern drabbas många av olika virus. Är det inte datorn som blir smittad, är det vi själva som drabbas av influensa med kräksjuka och halsfluss. Hela ÉRG staben kämpar just mot olika virus och de virala bekämpningsmedlen varierar från antiviruserprogram till antibiotika. Vi har nog provat allt i medikamentväg, till och med de kända polska dropparna Amol, med många örter och hög alkoholhalt som förhoppningsvis ska ta död på alla bakterier. Och Cocillana-Etyfinflaskan paraderar på diskbänken till allas förfogande. Maja säger att det är den som gör mig yr, så ofta som jag är i

Innehåll:

Debatt	sid. 3
Katja Blomerus	sid. 4-5
Polenresan	sid. 6-8
Bakro	sid. 8
Arbete mot rasism	sid. 9
Ombytt roller	sid. 10-11
Brobygggarutbildning	sid. 12-13
Utlandsnotiser	sid. 14
Resan till Spanien	sid. 16
27 januari	sid. 18-21
Boksläpp i Rinkeby	sid. 22-23
Dikt	sid. 23
Hans och Katitzi	sid. 25
Boktips	sid. 26-27
Bilder berättar	sid. 28-29
Receptet	sid. 30-31

Bilden på framsidan är tagen av Rosario Ali.

Vår bidragsgivare

Statens Kulturråd

Tryck: Carlshamns tryckeri

ISSN 1651-3258

köket. Njaa, jag vet inte det jag.

Men jösses vad jag längtar efter sol och värme på ålderns höst. Det ska bli skönt att ta fram husbilen och ge sig ut på vägarna igen. Kanske ses vi på någon campingplats som släpper in oss i sommar. Rosario har redan börjat börjat tjuvtitta under överdraget till motorcykeln med längtande blickar och entusiastiskt gnider han händerna mot varandra inför vårens förstas tur.

Föresten vad tycker ni om hästskandalen, skriv eller ring till oss och berätta vad ni tycker om saken. Hästen har ju varit romernas bästa vän. Gnägg på er allesamman för den här gången. Spänn lasagnen framför vagnen!

Det avhumaniserade språket

Läser om REVA och LEAN-metoden på polisens hemsida. Ett nationellt utvecklingsprojekt mellan "Polisen, Kriminalvården och Migrationsverket". Det som slår mig som en örfil, är språket.

"... i linje med regeringens intention att effektivisera arbetet med verkställigheter och öka antalet verkställda".

Det är människor det talas om i meningen här ovan. Människor som inte har pass, människor utan uppehållstillstånd, pengar eller mat för dagen. Människor som kanske stjälar för de inte har något. Kanske är det tiggare, musikanter som försöker få ihop pengar på gatan. Kanske är de romer från västra Balkan. Alla ska de "verkställas" och föras in i en statistik under "antalet verkställda".

Personligen önskade jag att vi ville dra oss till minnes 1930 och 40-talen och vad ett omänskligt förhållningssätt till nästan kan leda till. Det var många judar, romer, homosexuella och andra som blev "verkställda" då. En bidragande orsak till att det lyckades var ett avhumaniserande språk. Uppfattar vi inte att det handlar om människor i nöd utan bara om att effektivisera arbetet med verkställigheter, blir det mycket enklare att chartra ett plan och skicka människor tillbaka till var det nu var de kom ifrån.

Då jag talar med historikern Heléne Lööw påminner hon om tiden innan förintelsen och om Lundaprofessor Sverker Oredssons ord, när han skriver om flyktingdebatten 1938/39. "De kunde inte förutse Förintelsen, men det fanns inget som hindrade dem från att ta ställning mot den förföljelse som försiggick där och då."

Raul Wallenberg var en människa som tog ställning, tog ett kliv fram och hjälpte

Foto: Anders Kronborg

sin nästa där och då. Trots ekonomisk oro, trots arbetslöshet med fara för sitt eget liv i ett Europa i kris. Han gjorde det helt enkelt för att det var rätt.

Och jag är övertygad om att vi också vill göra det som är rätt. Därför behöver vi politiker och ledare som vågar visa den humana, demokratiska vägen och vågar backa upp dem som vill hjälpa. En frustrerad tjänsteman som arbetar med att hjälpa flyktingar på Migrationsverket upplever sitt arbete så här: "Det är som att dansa i högklackade skor på lina". Hon skulle behöva politikernas stöd för hon vill göra det som är rätt.

Låt inte ett inhumant språk, en omänsklig inställning till nästan göra sig bred. Lösningen kan inte vara "verkställighet", utan ett mänskligare Europa, där vi tillsammans hjälper nästan, helt enkelt för att det är rätt.

Henry Bronett © 2013

Författare som bloggar på bronett.se

Det händer mycket i vår omvärld och mycket av det som händer är inte alls bra, tvärt om. Den här sidan är till för dig som har något angeläget att säga, som har en historia som behöver komma ut. Skriv till oss så kanske din debattartikel hamnar på denna sida. Kom ihåg att vi kan komma att ändra eller förkorta i din text av redaktionella skäl. Skriv till: info@romaniglinda.se

*Katja Blomerus
trivs verkligen med
sitt arbete på
Upplands museer i
Uppsala.*

Med envishet kan man göra karriär

Katja Blomerus är en finsk-romsk kvinna som är ett bevis på att man som romsk kvinna kan lyckas förverkliga sina drömmar, att man kan ha både familj och en lyckad karriär, bara man är envis. Idag arbetar hon som pedagogisk assistent i romska frågor på Upplandsmuseet.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Mia Taikon

Katja Blomerus föddes i Helsingfors i Finland 1973. Redan som mycket ung visste hon att hon ville ut i arbetslivet. När hon var femton år fick hon sitt första arbete som kassörskan i en mataffär.

– Det var inget drömjobb direkt, till skillnad mot det som jag har idag som verkligen tar tillvara på min kompetens.

1991 flyttade hon till Sverige och gifte sig. Det äkta paret bosatte sig i Uppsala.

– I fem år var jag hemma, sedan bestämde jag mig för att studera och började på Folkhögskolan i Gårdsten utanför Göteborg. Där jag gick från 96 till 03 och läste in grundskolan och skaffade mig en ettårig gymnasiekompetens.

Sedan flyttade hon tillbaka till Uppsala.

– I fem år var jag arbetslös. Jag var hos Arbetsförmedlingen nästan varje dag, men det enda de sade åt mig var att ”du

är ju rom och kan ju inte arbeta. Du har ju varken utbildning eller erfarenhet.”

Men Katja stod på sig och till sist erbjöds hon ett arbete som skolassistent på Stordammens skola i Sävja.

– Där arbetade jag i ett år, men när Arbetsförmedlingens stödpengar till skolan upphörde, upphörde också mitt arbete.

Nu var hon åter arbetslös. Nio månader senare hörde hon talas om det romska projektet Romano Zor som pågick i Uppsala. Ett 2-årigt arbetsmarknadsprojekt där romska deltagare fick professionellt stöd och vägledning. Projektet vände sig till deltagare som under en längre tid stått utanför arbetsmarknaden, och varit föremål för åtgärder från socialtjänsten, arbetsförmedlingen och försäkringskassan.

– Efter att jag hade varit med där ett

tag kom vi på att det behövdes en romsk kulturinformatör och den tjänsten fick jag.

Som kulturinformatör kontaktade hon skolor, Socialtjänsten och Arbetsförmedlingen för att berätta om romer, om romsk kultur, språk och traditioner under ett år.

Det var tack vare de kontakter hon knöt då som hon erbjöds det arbete hon har idag.

– Genom Romano Zor hade jag varit i kontakt med Upplandsmuseet och när min tjänst som kulturinformatör upphörde, hörde de av sig och erbjöd mig arbete som pedagogisk assistent i romska frågor. Jag blev jätteglad!

Men det var lite pirrigt också.

– Första veckan var jag jättenervös över att jag skulle arbeta med så många välutbildade människor. Men efter att tiden gick upptäckte jag att det kändes mycket bra. Alla var så vänliga och trevliga att jag kände mig helt hemma.

Hon började sitt arbete på Upplandsmuseet under hösten 2011. Under tiden hon har varit där har hon

bland annat tagit fram ”Den romska kistan”. En riktig kista fylld av klenoder, kläder, smycken, musik och foton som romer har använt sig av.

– Vi har även exempel på saker som romer har använt när de utövat sina traditionella yrken. Jag har också en hästmoddell till hjälp när jag ska förklara hur romer hanterade hästarna och vi har spetsar som de finsk-romska kvinnorna använt sig av.

Det är många skolklasser som kommit till museet för att se kistan och höra Katja berätta om innehållet.

– Jag reser även runt till olika skolor ihop med museets pedagoger och vi har kistan med oss. Det är mycket uppskattat. Vi har träffat cirka 125 klasser, mer än 3000 personer, hittills.

Katja besöker även sjukhus och andra platser för att berätta om romer och deras kultur.

– Syftet med detta är att minska på de fördomar som råder i samhället idag om oss romer.

I höstas var hon även med på en resa till Polen som arrangerats av Forum för levande historia och É Romani Glinda. Då besökte hon och gruppen hon reste med ett antal platser med kopplingar till Förintelsen under Andra världskriget.

– Om den resan berättar jag också och visar foton.

Att vara romsk fru med barn och samtidigt ha en arbetskarriär kan inte vara helt lätt.

– Nu när både jag och min man arbetar heltid har vi inte så mycket tid över att umgås med resten av släkten, det är något jag saknar.

På hemmafronten är det fortfarande Katja som har hela ansvaret för hemmet och barnen.

– Det gäller att planera noga för att allt ska fungera eftersom det är jag som ska se till att allt hushållsarbete blir gjort.

Det arbete som Katja har idag trivs hon verkligen med.

– Det känns också mycket bra att kunna vara en förebild för dagens unga romer. Jag är ett bevis på att man kan förverkliga sina drömmar om verkligen

Katja på sitt kontor.

vill och kämpar för det. Det viktigaste av allt är att man skaffar sig en gedigen utbildning. Då kan man få det arbete man drömmer om och man måste kunna drömma för att drömmen en dag ska bli sann.

Katja menar att fördomar visserligen är

ett hinder, men att de inte är omöjliga att ta sig förbi, även om man är en romsk kvinna och går klädd i traditionella finsk-romska kläder.

– Det går att vara romsk kvinna med familj och ändå nå sina mål med en karriär på arbetsmarknaden. Man behöver

inte nöja sig med att sitta i kassan på ICA eller bara var en hemmafru, säger Katja med eftertryck.

Den romska kistan

Känner du någon som du tycker borde lyftas i denna tidning för sitt engagemang eller för sin envishet i jakten på ett bättre liv? Någon som kämpat mot alla odds och realiserat en dröm. Det är vardagshjältar, romska eller resande, vi vill synliggöra. I så fall skriv till: mia@romaniglinda.se

Här är hela gruppen som for till Polen tillsammans med med överlevaren Edward Paczkowski i mitten.

I Förintelsens fotspår 3

Nu fortsätter berättelsens om de romer och resande som åkte iväg till polen för att upptäcka vad som hände romerna under Andra världskriget. Resan arrangerades av Forum för levande historia i samarbete med ÉRG.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Den fjärde dagen inleddes med ett besök i den romska organisationen

Stowarzyszenie Romów w Polsce lokaler där organisationens ordförande Roman Kwiatkowski hälsade alla välkomna. Han berättade om hur organisationen arbetade, vilka aktiviteter de hade. Stowarzyszenie Romów w Polsce var den organisation som drivit på framtagandet av det romska museet i Auschwitz. Ett museum som tyvärr oftast inte ingår i den ordinarie guidningen av Auschwitz.

– Vi har även en tidning som vi har haft i över tolv år. Vi har sedan början av nittioalet samlat in vittnesmål från överlevande av Förintelsen. Det var sista chansen innan de sista av dem avled. Vi har också forskat i vad som hände romerna under kriget. Vi har samlat in över 3 500 vittnesmål.

Med på mötet fanns även Edward Paczkowski, en romsk överlevande.

– 1940 hade jag tre systrar och två bröder. Min äldre broder som jag såg upp till ville att jag skulle gå med i motståndsrörelsen där han var med. Då visste jag först inte vad det innebar.

Han fick svära att inte yppa sitt medlemskap för någon, sedan fick han lära sig att kasta granater och han fick ett litet vapen att ta livet av sig med om han skulle tillfångatas.

– Under det första året lyckades vi spränga 20 tanks och 19 pansrade fordon.

Under våren 1941 när motståndgruppen, som bestod av 5 tonåringar, tre polska och två romska, skulle spränga åtta tanks blev de tillfångatagna.

– Jag hann inte använda min pistol. Vi hamnade i separat celler i ett fängelse.

Vid midnatt väckte de oss och tog oss till ett förhörssrum. Där blev vi torterade med el. Jag har fortfarande problem med elskador i ett ben. Men jag berättade ingenting och vi hade falska dokument.

De slog även igen dörren över hans hand tills den knäcktes och de slog honom i huvudet när han försökte få loss handen från dörren. Slutligen upphörde tortyren och de unga männen hamnade i ett annat fängelse.

– Efter två veckor tog de ut oss och satte huvor över våra huvuden. Vi trodde vi skulle skjutas. Men vi hamnade i Auschwitz. Där fick vi höra att enda vägen ut var genom krematoriet och skorstenen.

Männen tvingades bära en röd triangel, ett tecken på att de var politiska fångar. Edward Paczkowski var då 12 år. De fick bo i Block 18.

– När någon försökte rymma straffades vi allihop och fick stå upp ute hela natten. Det var många som frös ihjäl under den kalla vintern då temperaturen sjönk till under minus 20. Detta kunde ske två, tre gånger i månaden. Sedan tvingades vi tillbaka till vårt arbete på morgonen.

Vad Edward Paczkowski inte visste då var att hela hans familj också var på samma läger, men i zigenardelen. Alla av dem dog där.

Vid ett tillfälle när några hade rymt tog de tio fångar och avrättade dem i gas-kammarna.

– När vi hade blivit räknade på kvällen togs jag in på avdelningen där min bror fanns, men han var inte kvar. Han var en av de tio.

Edward tvingades att sortera potatis.

– När jag inte sorterade tillräckligt fort slogs jag nästan medvetlös med en spade. Jag kunde inte stå upp, men lyckades ta mig till sjukhuset.

När de skulle bada fick de klä av sig nakna och springa till de cementhandfat som fanns. På vintern var den språngmarschen kall och vattnet var också iskallt.

– De tvingade oss att bada i det iskalla vattnet med hjälp av hundarna.

En dag när de kom tillbaka från arbetet såg de tolv galgar med rep.

– Vi trodde att det var vi som skulle hänga. Men det var tolv andra fångar som leddes fram. De fick själva lägga repet runt nacken och hängdes.

Ofta hetsades hundarna mot fångarna.

– De gick oftast direkt mot våra halsar. Det var många som blödde ymnigt från de sår hundar åsamkat dem.

En gång stal Edward ett stycke bröd, blev infångad och tvingades dansa till kulor runt fötterna.

– Han träffade några tår på min vänstra fot. Jag kände ingenting, bara att det blev blött. Sedan när han hade slut på kulor lyckades jag smita iväg och gömma mig i folkmassan som samlats. Som tur var kom han inte ihåg mitt fängnummer.

1944 togs Edward Paczkowski och 16 andra män till Buchenwald. Efter en månad där i karantän hamnade han i Dora. Där fanns det ett stenbrott.

– Där arbetade vi i dubbla skift.

En dag togs 400 fångar till järnvägsstationen. Det var i april 1945.

– Vi tillbringade en vecka på detta tåg. Varje gång tåget stannade ropade vi efter vatten, men ingen gav oss något.

Edward Paczkowski.

Slutligen kom vi till Bergen Belzen. Då var 35 man redan döda.

Det dröjde inte länge förrän amerikanerna kom.

– De kom med tio tanks. Jag och tre andra fångar lämnade lägret, men vi var tvungna att vila nästan efter varje meter. Slutligen hamnade vi i en stad. Vi tog oss till ett sjukhus. Jag bad om hjälp sedan svimmade jag. När jag vaknade tog de mig till ett bad och en riktig säng att sova i. Det var som att hamna i himlen.

Edward Paczkowski tillbringade sedan hela sommaren på ett sanatorium.

– Jag lämnade sedan sanatoriet och

togs till de romska läger som fanns i området. Sedan följde jag med dem runt om i Tyskland.

1948 tog han sig till Polen och träffade en romsk flicka som han gifte sig med.

Det var med stor vördnad gruppen tog avsked.

Nu gick resan vidare till Tarnow där man besökte Etnografiska museet. Där fanns en hel avdelning med romska föremål som samlats in, bland annat fotografier, kläder och olika föremål som använts av romer i sina yrken. Det fanns en hel vägg med fotografier och förklaringar av romernas olika religioner. Christer ville veta vad gruppen tyckte om denna utställning. Var den bra? Sakandes det något? Fanns det något om inte borde vara med?

– Jag tyckte att utställningen i sin helhet var bra, men att delen om romsk skrockfullhet och trolldom inte borde lyftas fram eftersom den bara ökar på fördomarna om romer, säger Mia Taikon.

I museets bokhandel fanns det många intressanta böcker om och med romer.

Efter det uppsluppna besöket på museet blev det allvar igen. Nu tog Christer med sig gruppen till en övergiven judisk kyrkogård. Allt var helt övervuxet, rötter från de stora träden hade underminerat gravstenarna så att de väl

Edward Paczkowski berättar sin hemska historia.

Fred Taikon berättar om bilderna på det romska museet.

Den judiska gravplatsen.

Foto: Amanda Lindgren.

Gruppen vandrade runt och läste på olika gravstenar. Christer förklarade hur man skulle tolka de olika inristningar som fanns på stenarna.

– Den här gravplatsen visar på en mång-
hundraårig närvaro av judar i Tarnow.

Han berättar vidare om hur alla romer i området mördades av nazisterna.

– För mig säger en sådan här plats mer än att beskriva allt våld. Det var här människorna bodde, här kan vi få en bild av dem. Vilka var de, de som förlorade allt? Varje sten berättar något om människan som ligger där.

Men det är inga släktingar som besöker denna kyrkogård.

– I Polen finns det 1100 sådana här kyrkogårdar. Ingen vårdar gravarna. Alla som skulle ha gjort det har mördats. Eller snarare, de föddes aldrig. Det är just detta som är en stor del av ett folkmord, alla de som aldrig blev födda, berättar Christer Mattsson.

Sista delen kommer i nästa nummer

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Arbetar du för romsk inkludering?

Vi vill gärna komma i kontakt med organisationer och personer som driver verksamhet och projekt med syfte att öka romers möjligheter i livet.

Regeringen har beslutat om en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Länsstyrelsen i Stockholms län ansvarar för att följa och samordna arbetet.

Vill du veta mer eller har frågor om strategin, kontakta:

Majlis Nilsson, samordnare
E-post: majlis.nilsson@lansstyrelsen.se
Tfn: 08-785 49 06

www.lansstyrelsen.se/stockholm

Foto: Johan Jeppsson

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Under Projektets gång åkte man över till Danmark.

Ombytta roller i romskt projekt

Inom ramarna för projektet "Ge unga en röst II" har Romska ungdomsförbundet i Malmö arrangerat två helgmöten under hösten, Det första i slutet av september, det andra i början av oktober.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** RUF

– Vi samlade 30 ungdomar, både tjejer och killar, båda gångerna under dessa dagar. Vi ville höra om deras behov och önskemål, om hur situation ser ut idag för romska ungdomar. Vi har under dessa dagar diskuterat ämnen som mänskliga rättigheter, jämlikhet och demokrati, berättar Erland Kaldaras, projektansvarig.

Man bjöd även in en rad olika organisationer som arbetar med dessa frågor, TRIS, Tjejers rätt i samhället, Anti Z, Alla lika – alla olika, Uppdrag Ninja, Diskrimineringsbyrån i Uppsala, Agera, Nätvaro och Sensus.

– Under dessa dagar körde vi ombytta roller, något som alla tyckte var mycket roligt. Tjejerna fick ta över killarnas vardagsliv och tvärt om. Killarna fick laga mat, städa, diska, bädda och allt annat som ingår i hushållsarbete. Tjejerna fick sköta det tekniska och de fick klaga på

killarnas resultat. Det tyckte de var kul.

Ungdomarna delades in i olika grupper med ansvar för olika områden.

– En grupp till exempel hade ansvar för frukosten.

De bägge höstmötena med ungdomarna hölls från fredag till söndag.

– Under dessa möten pratade vi även om vad vi skulle ha för tema under den kommande konferensen i december.

Många tyckte då att det var dags att sluta använda ordet zigenare, att det var alltför laddat. Det blev sålunda konferensens tema och kring detta hade vi fyra workshops. Vi hade även olika gruppvövningar

Äntligen är maten klar!!!

och även denna gång körde vi med ombytta roller.

Man diskuterade till exempel kring hur man såg på situationen att en tjej går ut på kvällen och kommer hem sent och berusad.

– Vi hade också övningar i vad som händer när de blir föräldrar. Vem är det som har ansvaret för barnen? Vem ska passa dem? Hur ser man på fördelningen av hushållsarbete och försörjningsarbete? Vems är ansvaret?

Allt finns inspelat på video.

– Vi hade jätteroligt!

Från början tyckte hälften av killarna att hushållsarbete var tjejpgöra, men efter varje övning minskade den gruppen.

– Till slut var det bara en kille kvar som benhårt vägrade att göra hushållsarbete. Vi utsåg då honom till Årets man och i pris fick han i uppdrag att själv sköta allt hushållsarbete i sitt hem. Då anslöt han sig snabbt till de andra grabbarna.

De allra flesta av de romska killarna hade mycket dålig erfarenhet av att göra hushållsarbete. För många var det första gången.

– Några diskade med iskallt vatten, andra med så hett vatten att de nästan brände sig. Vad detta visar är att det är mycket få romska killar som hjälper till hemma.

Tjejerna fick hålla i videokameran och dokumentera killarnas framfart i hemmet.

– Tjejerna intervjuade även varandra om vad de förväntade sig av dagens unga romska män.

På kvällarna var det gruppmöten då tjejerna berättade om sina förväntningar och killarna fick kommentera.

– Det blev mycket livliga debatter, säger Erland Kaldaras.

Konferensen blev projektets avslut.

– Men vi hoppas kunna fortsätta detta arbete. Vi kommer att ta upp det med våra bidragsgivare, Ungdomsstyrelsen till exempel.

En stor faktor till varför detta projekt varit så lyckosamt är ungdomarnas engagemang.

Här är hela gruppen samlad.

– Vi har inte sagt till dem vad det var som skulle ske. Vi tog ifrån dem mobiler och Ipads och det blev ungefär som Fångarna på slottet. De har fått lära sig att de måste samarbeta för att kunna överleva helgen. De blev helt beroende av

varandra. De kände ju inte heller varandra sedan tidigare, men efter dessa helger har de skapat många nya starka band.

Ungdomarna i detta projekt har fått en stor inblick i vad jämställdhet innebär och vad demokrati är.

Det är ju kul att arbeta i köket!

Här är hela klassen med sina lärare.

Allt fler brobyggare på väg

Södertörns högskola har startat en brobyggarutbildning som ett led i det stora projekt som just nu pågår i fem pilotkommuner. Det är Skolverket som har fått i uppdrag att upphandla utbildningar som leder till romska brobyggare. Dessa brobyggare kommer enbart att agera inom skolans värld. De romer som fick erbjudande om att gå kursen var redan anställda i de fem pilotkommunerna.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Mia Taikon

ÉRG träffade eleverna som studerade på Södertörns högskola. Detta var deras tredje träff. Lärare är Christina Rodell Olgaç som under många år arbetat med och för romer på olika sätt och Angelina Dimitri Taikon.

Christina berättar att hon fick en förfrågan från Skolverket.

– Vi träffades i september. Och det ledde till att vi fick en utbildningsplan. Först ville vi dock träffa brobyggarna för att ta reda på vad de vill, hur mycket studier de hade bakom sig, var kan vi lägga nivån. Vi tittade också på hur man gjorde den här typen av utbildningar i andra länder. Vi lät oss också inspireras av de kurser som vi har här på högskolan om romer.

Det beslutades att man skulle göra en

kurs som ledde till att varje deltagare fick 7.5 poäng för varje termin.

Skolverket hade önskemål om att utbildningarna skulle komma igång så snart som möjligt.

– Vi jobbade fort och vår utbildningsplan var klar i slutet av december.

Utbildningen kommer att pågå under två år, två och en halv dag i månaden. I slutänden kommer eleverna att ha fått 30 högskolepoäng.

– I år kommer vi att vara sex gånger här på högskolan och fem gånger ute i pilotkommunerna.

Angelina Dimitri Taikon menar att det är nyttigt att se hur de olika kommunerna arbetar.

– Det kan ju vara intressant för någon från Luleå att se hur de arbetar i Skåne eller Linköping och att kunna utbyta erfarenheter, säger hon.

Det är också bra träning att kunna få presentera sin kommun för de andra, menar Christina.

– Det finns ju stora regionala skillnader för hur det ser ut för romerna.

Den första kursen är mer inriktad på romernas historia och nutida situation i ett interkulturellt perspektiv.

– Vi tyckte att det var bra att börja med frågor som alla känner till som vi sedan kan bygga vidare på med forskning och studiebesök. Det hela avslutas med en examination i juni.

Fokus i alla kurserna är som sagt skolan. Klassen består av åtta elever. Den enda kommun som inte är representerad är Malmö kommun.

Tanya Hagert från Luleå har fått pris som årets vägvisare. Nu sitter hon här på skolbänken.

– Den här utbildningen känns jättespännande, den är som en resa. Vi har fått en chans och vi är på väg någon-

stans. Jag hoppas kunna bidra med något och det känns också mycket bra.

Hon är den enda romska brobyggaren i Luleå.

– Vi hoppas att det blir fler. Att bara ha en räcker inte. Vi har pratat om att skaffa fler, men det är ännu bara ett förslag. Det kan kännas som om det blir för mycket. Min brobyggartjänst startade nyligen och det är märkligt att en tjänst som inte fanns för fyra månader sedan kan vara så behövd.

I Luleå kommun finns det cirka 1000 romer.

Viveka Sajin är brobyggare i Helsingborg där det bor cirka 1400 romer.

– Jag ska jobba med barn och med lärare. De romska barnen i Helsingborg behöver jättemycket stöd. Det är ju den första kontakten barnen har med samhället. Det viktigaste är att vi får en bra kontakt med dessa barn. De får ju inget stöd hemma. När vi väl har etablerat en god kontakt med barnen tar vi också kontakt med föräldrarna.

– Många föräldrar är mycket nöjda med brobyggarna, säger Elvis Stan som också är brobyggare i Helsingborg.

I detta brobyggarprojekt finns det inga resande. Ute i kommunerna finns det heller inga resande som är anställda som brobyggare.

– När det gäller alfabetisering och bristande skolgång är inte en fråga i resandesammanhang, säger de i alla fall själva, menar Christina.

Det gemensamma är dock diskrimineringen och rädslan att berätta att man är resande.

– När det gäller romerna har vi märkt att nu när det finns brobyggare vågar allt fler barn säga att de är romer.

Elvis har tidigare arbetat med barn och ungdom på ett bibliotek.

– Jag jobbade med alla ungdomar, både svenska och romska och andra.

Monika Kimmel är från lovaragruppen i Göteborg.

– Jag kommer att arbeta inom skolan i Gårdsten. Det är viktigt tycker jag att man inte fokuserar så mycket på den

sociala biten, utan att man koncentrerar sig på skolan.

Ichtiander Grofo Vävström från Göteborg menar att det finns en risk för att skolan vill att de agerar som kulturtolkar.

– Men vi är först och främst brobyggare inom skolan, säger han.

Samir Muratovic från Göteborg menar att det inte är helt enkelt.

– Om en elev är anmäld till socialtjänsten kan vi inte strunta i det.

Han har redan tidigare arbetat som brobyggare på Bergsgårdsskolan i Hjällbo.

– Många av mina elever då kom från samma stad som jag kommer från, Banja Luka.

Angelina menar att den här klassen är en mycket kompetent grupp.

– Jag tror att efter de här två åren kommer de att veta mycket mer vad det innebär att vara en romsk brobyggare.

Mersion Pejda har tidigare arbetat i Mjölby.

– Där jag jobbade som modersmåslärare. I Linköping kommer jag endast att arbeta som brobyggare inom skolan. I Linköping har man god erfarenhet av brobyggare som man har haft sedan 2007.

Samir Mehmed kommer också att arbeta inom skolan i Göteborg. Han har haft många jobb, bland annat som lärare i 16 år och på makedonsk radio och teve.

Samir Muratovic berättar att de romska barnen i Bosnien inte är lika bra utbildade som i Makedonien.

– Bara cirka tio procent av de romska barnen på min gata gick i skolan. De barn som gick i skolan gick bara cirka fyra år.

Han menar också att behovet är stort av brobyggare.

– Det är mycket viktigt att det finns vuxna romer i skolan.

Ichtiander Grofo Vävström berättar om ett romskt råd i Göteborg som arbetar med Stadsledningen i Göteborg.

– Det var genom Det romska rådet som jag hörde talas om utbildningsplatsen till romsk brobyggare. Jag kommer att bli brobyggare på Backegårdsskolan i Bergsjön.

Han har tidigare arbetat som fritidsledare och han har studerat på Agnesbergs folkhögskola. Efter den utbildningen fick han arbete på skolan ett tag.

Han menar att det är viktigt att man lär känna barnen först innan man börjar arbeta som brobyggare.

Christina Rodell Olgaç och Angelina Dimitri Taikon.

Utländska notiser

Förintelseförnekare dömd i Ungern

En domstol i Ungern dömde Gyorgy Nagy till ett ovanligt straff. Han måste besöka förintelselägret Auschwitz eller ett förintelsemuseum, som straff för att under en demonstration burit ett plakat med texten: "Förintelsen hände aldrig".

Han är den förste personen som dömts enligt Ungerns nya lag om förintelseförnekelse som trädde i kraft i februari 2010. Han greps under en politisk demonstration i Budapest 2011 då han bar ett plakat där det stod att Förintelsen inte hade ägt rum. Enligt domen mot Nagy har han nu tre alternativ. Han måste antingen besöka ett

center till minne av förintelsen i Budapest, förintelselägret Auschwitz-Birkenau eller museet Yad Vashem i Israel.

Om Nagy väljer att besöka det lokala centret i Budapest måste han gå dit tre gånger och även skriva ner sina intryck efteråt. Domstolen dömde också Nagy till 18 månaders villkorligt fängelsestraff.

Sterilisering i Rumänien

Roma Center for Social Intervention and Studies - Romani CRISS, MCA Romania – The Center for Monitoring and Combating Anti-Semitism in Romania och The National Institute for Holocaust Studies "Elie Wiesel" fördömer starkt en extremistisk manifestation på en blogg i Timisoara i januari i år. Där står det bland annat: "Vi erbjuder en belöning på 300 lei till varje romsk kvinna i Banatområdet som kan visa upp ett medicinskt dokument som bevisar att hon frivilligt steriliserats under 2013. När de inte kan utbilda sin avkomma för att undvika att bli en börda för det rumänska samhället, kan vi garantera 300 lei till dem som frivilligt låter sig steriliseras under 2013. Erbjudandet är mycket seriöst och de som är intresserade kan kontakta de självstyrande nationalisterna via e-post".

På bloggen, som idag är borttagen, kunde man också läsa:

"Vi måste snarast lösa den zigeniska frågan för bevarandet av den rasliga genotypen, det genetiska arv vi ärvt från våra förfäder, som är en del av vår identitet. Vi måste radera vår skuld för den så kallade "Förintelsen", som påstås ha ägt

rum i Transnistrien, vi måste stoppa kurserna som handlar om "Förintelsen" i offentliga skolor tills denna period objektivt har förtydligats. Det krävs ett totalt motstånd mot mångkultur och rasblandningar."

Vi som undertecknat fördömer det nya utbrottet av extremism som är oförenligt med grundläggande värderingar som ett demokratiskt samhälle bygger på. Sterilisering av kvinnor från en etnisk grupp, oavsett hur denna åtgärd främjas, utgör ett allvarligt hot både mot medlemmarna i den aktuella gruppen, liksom mot hela samhället. Vi betonar att nyligen har Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna fördömt Slovakien för sterilisering av romska kvinnor.

Vi uppmanar de rumänska institutionerna att i praktiken starta rättsliga åtgärder för att göra sådana extremistiska och diskriminerande uttalanden omöjliga att publicera. De utgör ett allvarligt hot mot demokratiska värderingar och principer.

Romani Criss och MCA Rumänien planerar att lämna in en anmälan till åklagarmyndigheten när det gäller initiativet att stödja sterilisering av romska kvinnor.

Kritik mot Fidesz

Zsolt Bayer, journalist och nära vän till Ungerns premiärminister Viktor Orbán har beskrivit romer som djur "som inte ska tillåtas existera". Bayer menar att romer är ett problem som måste "lösas omedelbart och utan hänsyn till metod". Krönikan som publicerades i en tidning med nära kopplingar till regeringspartiet Fidesz har väckt ilska och premiärministern kritiserar för sin tystnad.

Det är med anledningen av ett uppmärksammat bråk på en bar där gärningsmannen pekats ut som en rom som Zsolt Bayer skrivit en artikel som uppmanar till folk mord på romer.

"En betydande del av romerna kan inte leva i samexistens. De kan inte leva ihop med människor. De här romerna är djur och de beter sig som djur. När de möter motstånd begår de mord. De klarar inte av mänsklig kommunikation. Oartikulerade ljud strömmar ut ur deras bestialiska munnar. Samtidigt förstår de här zigenarna hur de ska utnyttja den idiotiska västvärldens 'framgångar'. Man måste vedergälla istället för att tolerera. De här djuren ska inte tillåtas existera. På inget sätt. Detta måste lösas, omedelbart och utan hänsyn till metod, skrev Zsolt Bayer i tidningen Magyar Hirlap.

Anmäl diskriminering till DO!

DO arbetar för att diskriminering inte ska förekomma i samhället. Genom att anmäla diskriminering till DO gör du tre bra saker:

1. Du ger dig själv möjlighet att få upprättelse för den kränkning som du utsatts för.
2. Du bidrar till att synliggöra diskrimineringen.
3. Din anmälan kan bidra till att andra inte behöver utsättas för samma sak som du.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.
Rådgivningen har följande öppettider:

- Måndag - tisdag 9.30-11.30 och 13.00-15.00
- Onsdag 13.00-15.00
- Torsdag - fredag 9.30-11.30

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se
Mer information hittar du på www.do.se

Rapport från flamencons land

Inom ramen för projektet Romané Bućá åkte en grupp från Sverige på ett studiebesök till två städer i Spanien, Madrid och Cordoba för att besöka den romska stiftelsen Fundacion Secretariado Gitano. Studiebesöket gjordes i samarbete med ett annat EFS-projekt, Networking Europe. Projektledare för Romané Bućá och arrangör för resan var Rosario Ali.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Ali

Rosario berättar att det bland resenärerna fanns både romska deltagare från projektet och myndighetsrepresentanter.

– Vi hade med oss representanter från olika kommuner, Arbetsförmedlingen och Ungdomsstyrelsen. Syftet med den här sammansättningen var att få med oss information hem, inte bara till projektet, men även till andra relevanta aktörer.

Fundacion Secretariado Gitano har funnits sedan 1982 och har hela tiden arbetat med romsk inkludering i samhället. Av de över 700 anställda är nästan hälften romer.

– Det är med andra ord många romer som är engagerade i denna organisation. Men det är förvånande att majoriteten av de anställda fortfarande är icke-romer. Men så är det ju i de flesta organisationer

i Europa som arbetar med romer.

Resan inleddes med två heldagar i Madrid då gruppen besökte organisationens huvudkontor.

– Vi fick en genomgång av romernas situation i Spanien där det finns cirka 650 000 romer. Många av dem lever i

utanförskap, en del i ren misär. Det finns romer som bor i skjul i städernas utkanter utan vare sig el, vatten eller avlopp. Sedan finns det också romer som bor i vanliga lägenheter med en hyfsad standard.

Fundacion Secretariado Gitano arbetar med cirka 110 000 romer via sina drygt 60 lokalkontor runt om i landet.

– De arbetar med diskrimineringsfrågor genom olika antidiskrimineringskampanjer. De arbetar även med utbildningsfrågor och skapar kurser som många romer kan gå på.

Arbetsmarknadsfrågor är också något som prioriteras.

– De skickar till exempel romer på

praktik ute på olika företag. Det kan resultera i att de senare får arbete där.

Alla romer som på något sätt deltar i någon av Fundacion Secretariato Gitano aktiviteter får en personlig handlingsplan.

– De har uppnått mycket goda resultat med sitt arbete. Samtidigt är det mycket som återstår. Man får inte glömma att situationen i Spanien rent generellt har försämrats för alla i och med den finansiella kris som råder. De romer som redan var utsatta är idag ännu mer utsatta.

De insatser som organisationen gör idag omfattar personlig coaching, starta eget stöd och praktikplatser.

– Ungefär som de insatser som vi gör i Romané Bućá . Men Fundacion Secretariato Gitano har arbetat på detta sätt med dessa frågor i över tio år. En viktig roll i detta spelar mediatorerna som påminner mycket om det som vi kallar brobyggare. Mediatorerna är en länk mellan romer och myndigheter och arbetar bland annat med att få in romer i olika insatser som ska leda till integration och arbete.

Det finns även något som kallas för intermedietor. Deras arbete påminner också om det arbete som de svenska brobyggarna gör.

– Arbetsuppgifterna och kompetensen skiljer sig mellan mediatorer och intermedietorer. Tillsammans bildar de den helhet som krävs. Vi kommer att titta närmare på vilka roller dess spelar och hur de förhåller sig till den roll våra svenska brobyggare har i nästa steg av vårt samarbete när våra spanska partners kommer till Sverige någon gång i år.

Inom organisationen har man också skapat fler olika sociala företag där romer får arbetsträning.

Fundacion Secretariato Gitano arbetar även med opinionsbildning.

– Organisationen har genomfört ett flertal olika kampanjer, både på radio och teve och i olika tidningar. Man har också tagit fram flera utställningar som har vandrat runt i Spanien.

Den tredje dagen besökte gruppen

Cordoba. Där hälsade man på hos en av organisationens lokala kontor.

– Tanken var lite att vi skulle få träffa romer, men så blev det inte. Vi fick istället höra av personalen hur de arbetade med romer och den romska frågan i stort. Vi fick även en fördjupning i hur en mediator arbetar. Vi fick också en bättre insyn i hur de spanska myndigheter arbetar och hur de sociala skyddsnäten ser ut för gemene man i Spanien.

Gruppen besökte även ett ungdomshus där romska skolbarn kunde få läxhjälp efter skolans slut.

– Vi frågade några barn vad de ville bli när de var stora och det var roligt att höra svaren. Allt från modedesigners till dansare ville de bli. Barnen blev mycket imponerade av de finsk-romska kvinnornas kläder och tyckte att de såg ut som prinsessor.

Rosario summerar sina intryck av resan så här.

– Vi har mycket att ta till oss från Fundacion Secretariato Gitanos erfarenheter när det gäller deras sätt att arbeta, inte minst när det gäller en långsiktighet i arbetet.

Eskil Franck inledningstalar.

Förintelsens minnesdag 2013

Hedrandet av Förintelsens offer den 27 januari har blivit något av en tradition på Raoul Wallenbergs torg, så även i år. Det är befrielsen av förintelselägre Auschwitz-Birkenau denna dag 1945 som högtidlighålls.

Årets gästtalare var integrationsminister Erik Ullenhag. För arrangemanget stod som vanligt Forum för levande historia.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Marco Ali

Hedrandet av Förintelsens offer den 27 januari har blivit något av en tradition på Raoul Wallenbergs torg, så även i år. Det är befrielsen av förintelselägre Auschwitz-Birkenau denna dag 1945 som högtidlighålls.

Årets gästtalare var integrationsminister Erik Ullenhag. För arrangemanget stod som vanligt Forum för levande historia.

Årets manifestation började med att Lilla kören sjöng en stämningsfull sång. Sedan är det dags för Forum för levande historias överintendent Eskil Franck att inleda högtidsstunden.

– Auschwitz-Birkenau har kommit att stå som symbolen för hela det djävulska maskineriet som mördade 6 miljoner judar, därtill flera hundra tusen romer, homosexuella, handikappade och politiska motståndare.

Auschwitz-Birkenau och hela dödsmaskineriet uppstod inte över en natt. Det

föregicks av en lång uppfartssträcka, en förberedelse för att göra helvetet möjligt.

– Den uppfartssträckan vill vi fokusera i år. Den 30 januari 1933 – alltså för nästan exakt 80 år sedan – utsågs Adolf Hitler till rikskansler efter demokratiska val november året innan. Därefter manövrerade han sig i rasande tempo fram till att bli diktator och att göra Tyskland till en diktatur.

Mindre än två månader senare, den 23 mars, lyckades han få igenom den så kallade fullmaktslagen som satte demokratin ur spel.

– Nu kunde Hitler själv stifta nya lagar och avlägsna gamla utan att fråga vare sig riksdagen eller presidenten om lov.

7 april kom den första så kallade arierpragrafen som följdes av 400 andra under 1930-talet med syfte att skilja ut judarna från den ariska befolkningen.

Den 10 maj genomfördes bokbål på judiska böcker. Den 14 juli blev nazistpartiet det enda tillåtna.

– En skickligt uppbyggd propagandaapparat basunerade ut intoleranta budskap om judars mindre värde och skuld till allt möjligt elände. En alltmer konsekvent lagstiftning skapade intoleranta lagar som marginaliserade och uteslöt judar från samhällslivet. En väl utvecklad våldsapparat utförde skrämmande terrorhandlingar med död och förstörelse av

judisk egendom som följd. Kristallnatten november 1938 är bara ett exempel.

Det som sedan skedde under tre år från januari 1942 till den 27 januari 1945 är tre av världshistoriens mörkaste år och tre av de mest förnedrande åren för mänskligheten.

– Jag har valt att vara ganska detaljerad när det gäller uppfartssträckan. Skälet är att jag vill påminna om hur skör och utsatt demokratin kan vara om den kommer i fel händer. Det som hände på 1930-talet kan hända igen. När vi idag högtidlighåller minnet av Förintelsen gör vi det av djup respekt för alla dem som mördades av ingen annan anledning än att de var av fel sort. Vi gör det också av djup respekt för dem som överlevde Förintelsen och som fortfarande finns ibland oss. Högtidlighållande påminner oss också om förpliktelsen att bjuda alla destruktiva samhällsomstörtande krafter motstånd och göra allt vi kan för att i ord, lagstiftning och handling värna alla människors lika värde.

Sedan var det dags för integrationsminister Erik Ullenhag att tala. Han inledde med ett långt citat av en överlevande från Auschwitz.

– Jag har aldrig kunnat förstå den ondska som ligger bakom Förintelsen. Jag har aldrig kunnat begripa hur vanliga män och kvinnor kunde bli redskap i att skicka miljoner och åter miljoner människor till

Förintelsens gaskamrar. Jag kan inte heller begripa hur det känns att vara son eller dotter till en överlevande eller själv var överlevande och bära på det ärr det innebär. Jag kan inte förstå hur det känns för den rabbin i Malmö som möts av antisemitiska slagord när han går med barnen på gatan och barnen frågar "Pappa varför ropar de så, vill de vara coola eller?" Pappa vet inte vad ha ska svara. Men om jag inte kan begripa så har jag en skyldighet att försöka förstå. Han menar att de som vill hedra offren från Förintelsen har två huvudutmaningar idag.

– Det förstas är att se till att förintelseförnekarna inte vinner kampen om historien.

Ju längre bort i historien Förintelsen hamnar ju lättare blir det att förneka den.

– Vi kan aldrig tillåta att de som mördades, romer, judar och andra inte heller får behålla sin död.

Den andra huvudutmaningen, menar Erik Ullenhag, är att vi alla måste stå upp för tolerans.

– Vi måste säga nej till främlingsfientlighet och rasism och hela tiden ta kampen mot antisemitismen. Ingen ska någonsin kunna säga "Vem minns judarna?"

Vi har ett nittonhundratal som handlar om flera folkmord.

– Det betyder att vi inte lärde oss läxan. Men vi vet att det finns ett vapen mot folkmord och krig. Det stavas demokrati. Demokratier krigar inte mot varandra.

Ullenhag menar dock att det finns mycket kvar att göra i Europa. Nyligen var han i Budapest där en parlamentsledamot som föreslagit att man ska lista de judar som finns i parlamentet och i regeringen för att de skulle kunna utgöra säkerhetsrisker.

– Nyligen var det en ledande journalist som skrev en artikel om romer där de beskrivs som djur som borde utrotas och inte hade någon rätt att leva. Han står regeringspartiet nära. Ungern måste kunna säga nej till den här typen av hat. Att kalla romer för

djur är att svika minnet av historien.

Ullenhag tar också upp det som händer i Sverige, bland annat om attacken av synagogan i Malmö.

– I tidningen kunde vi läsa om en 15-årig pojke som möttes av Hitlerhälsning när han kom till skolan. Dan efter möter han ett gäng pojkar som skriker "Kasta på juden". De kastade snöbollar på honom.

Han tar upp det som hände i Höllviken för några år sedan då ett gäng ungdomar attackerade ett judiskt barnläger. Ett lokalt tonårgäng kom på kvällen och skrek nazistiska slagord.

– Man blev rädd förstås, ringde polisen och ungdomarna försvann, men de kom tillbaka på lördagskvällen och skrek "Judedjävlar, ni förstör Höllviken, ni ska gasas. Det värsta tycker jag var ungdomarnas föräldrar som sade "Varför gör ni så stor sak av detta, det var ju bara ett pojkestreck". Detta betyder att vi verkligen har en hemläxa att göra.

Ullenhag berättar om ett möte med en judisk kvinna i Budapest, en av de judar som Raoul Wallenberg räddade.

– Även om jag är stolt att komma från samma land som Raoul Wallenberg så skäms jag över en historia där vi inte klarade av att ta reda på vad som hände honom. Där vi lämnade

en familj att ensamma försöka finna ut sanningen med vad som hände denna hjälte. Men Raoul Wallenberg har lämnat oss ett budskap, vi kan göra skillnad. Det spelar roll vad enskilda människor gör. Alla kan inte bli hjältar som Raoul Wallenberg, men alla kan göra något.

Ullenhag menar också att det farligaste för ett samhälle är inte onda människors ondska utan goda människors tystnad.

– När människor känner sig svikna, när de får rasistiska slagord efter sig på gatan. Vi ska inte vara tysta.

Han vänder sig mot de överlevande som samlats på torget.

– Risker minskar när man faktiskt vet vad som hände. När man förstår det ofattbara är det ett vaccin mot liknade totalitära idéer. Där spelar ni en avgörande roll för hela mänskligheten.

Integrationsminister Erik Ullenhag talar om vikten av att inte glömma.

Några av besökarna på utställningen.

Linköping lyfter fram Förintelsen

I Linköping hölls två minnesveckor med Förintelsen som tema i slutet av januari. Veckorna öppnades med utställningen "Den okända Förintelsen" på Galleri Vända Sida i stadsbiblioteket. Utställningen består av foton på överlevande från deportationerna till Transnistrien under Andra världskriget.

Text: Mia Taikon **Foto:** Marco Ali

I samband med den 27 januari arrangerade Linköpings kommun under de två minnesveckorna utställningen "Den okända Förintelsen" i samarbete med É Romani Glinda. Utställningen kombinerades med visning av filmen "Romska tårar" där överlevande vittnen från deportationerna till Transnistrien berättar. ÉRG höll även en rad seminarier i ämnet både för allmänheten och för ett stort antal högstadie- och gymnasieklasser.

Det var en stor publik som hade gett sig ut och trotsat det kalla vädret för att komma till invigningen.

Claes Strömberg ordförande för arbetsgruppen "Till minne av Förintelsen" invigde utställningen.

– Vi är väldigt glada att vi har fått hit just den här utställningen till Linköping. Det är en av de bästa saker som har hänt sedan jag började arbeta i arbetsgruppen. Det är viktigt att våra skolorungdomar får

reda på vad som har hänt och tack vare våra Ungdomsombud så kommer över 500 elever och lärare att få ta del av föreläsningarna, fortsatte Claes Strömberg.

Fred Taikon från ÉRG berättade för publiken om hur och varför utställningen kommit till.

– När vi för första gången fick höra talas om de okända deportationerna från Rumänien till Transnistrien beslutade vi oss för att på egen hand forska vidare och genom vårt stora kontaktnät tog vi kontakt med Luminita Cioaba och hennes organisation Fundația Social Culturală a Romilor i Rumänien. Luminita hade gjort dokumentärfilmen "Romska tårar" där överlevande från deportationen berättar. Vi beslutade tillsammans med Luminita att skapa en utställning med hennes bilder och hålla föreläsningar i ämnet för att sprida informationen. Vi är glada att så många lärare här i Linköping har tagit till

sig detta och vill fördjupa sig i det som hände, avslutade Fred.

Utställningen möttes av stort intresse och förvåning av publiken. Detta var något de aldrig hade hört talas om. När de sedan började läsa citaten från de överlevande, gick förvåningen över till förskräckelse.

– Hur kan man behandla människor på detta sätt? frågade en ung kvinna som besökte utställningen.

Under fyra dagar följde den ena föreläsningen på den andra och elever från både högstadiet och gymnasiet fyllde föreläsningssalen. Under föreläsningarna gjordes det många jämförelser med hur klimatet var för romerna i Rumänien under 1930 talet och hur romernas situation i Europa är idag.

Alla skolor i Linköping s kommun fick en inbjudan att delta på föreläsningarna och se utställningen och filmen. De lärare som nappade på inbjudan var de som redan hade påbörjat en fördjupning i ämnet.

För en gångs skull, när det gäller romska evenemang, fanns SVT på plats.

Att evenemanget var uppskattat gick det inte att ta miste på. Både utställningen och filmen väckte många debatter och frågor.

Under föreläsningarna var det ofta fullsatt.

Borås hedrar Förintelsens offer

I Borås hedrandes Förintelsens offer med ett antal evenemang, föreläsningar, filmvisning, teater och utställningar.

Text Mia Taikon Foto: Marco Ali

På P A Halls terrass tändes minnesljus och författaren Anita Goldmans talade från Stadsteaterns stora scen. Sedan följde ett samtal med Leon Rytz, överlevande från Förintelsen och Susanne Sznajderman-Rytz. Det publika samtalet bar namnet Från Warszawa till Borås.

Under dagarna i Borås kunde man se teaterföreställningen "Har du träffat Hitler?" med Jovan Rajs, en judisk överlevande från förintelsen.

Borås stad hade även producerat en utomhusutställning med fotografen Joakim Eskildsens fotografier som fanns till beskådning utanför kulturhuset.

I biblioteket uppträdde Bennie Åkerfeldt och Pelle Jageby med föreställningen Resandeblood framför en publik som satt packade på stolar i det utrymme som stod till buds.

Även ÉRG var på plats med utställningen "Den okända förintelsen" och tillhörande föredrag om vad som hände i Transnistrien. Även filmen "romska tårar", där romska överlevare från förvisningen till Transnistrien vittnar, visades i

kulturhuset.

ÉRG:s evenemang startade i slutet av programserien. Det inleddes med ett invigningstal av kyrkoherde Anders Ljungström som talade om vikten av att inte glömma

och att Förintelsen inte får tystas ner.

– Denna utställning och kvällens föredrag och film vill bryta dödens tystnad. Självklart gör vi detta för alla dem som dog, men framförallt som en försoningens nödvändiga väg för att nytt liv ska kunna spira när vi ger röst åt det som varit tyst, avslutade Anders Ljungström sitt tal.

Det var fullpackat i föreläsningssalen. Lokal media hade tidigare på dagen gjort en lång intervju med Fred Taikon som

Michelle Bödtker-Lund ger ordet till kyrkoherde Anders Ljungström.

berätade historien bakom förvisningarna till Transnistrien. Intervjun gick i radio P4 Sjuhärads lokalsändningar på eftermiddagen. Den kan ha bidragit till det stora engagemang som fanns i publiken. Frågorna var många och svaren blev långa.

Till utställningen om den okända och bortglömda Förintelsen hade Borås stad engagerat en guide som under två veckor tog emot allmänheten, skolor och myndigheter.

Gunilla Lundgren under boksläppet i Rinkeby bibliotek med barnen som är med i boken.

Barnen i Rinkeby har ordet

Den 16 januari var det dags för boksläpp av den efterläng-tade boken Rinkeby 163 – världens by. En bok som barnen i Kvarnbyskolan i Rinkeby har gjort tillsammans med förfat-taren Gunilla Lundgren. Barnen har skrivit alla texter.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Mia Taikon

De förväntansfulla barnen som är med i den nya boken får träningsläsa innan själva boksläppet startar. Barnen är lite blyga och läser lite för fort, men är snart med på noterna och läser i lagom takt. Gunilla Lundgren inleder.

– Vi har jobbat i ett år med den här boken och äntligen så är det dags!

Lennart Berg är ny rektor på Kvarnbyskolan.

– Jag känner mig mycket stolt att hålla denna fina bok i min hand. Det känns extra roligt att vi ska dela ut fyra nya sti-pendier idag ur en fond som Gunilla har startat.

Boken Rinkeby 163 – världens by, innehåller bidrag från 300 barn från Kvarnbyskolan i åldrarna 6 – 12 år. De har skrivit, fotograferat och tecknat bil-der av sin hembygd. Och varför är titeln Rinkeby 163? Jo, 163 är de första

siffrorna i Rinkebys postnummer.

Projektledare och redaktör för boken har varit Gunilla Lundgren.

– Tack alla lärare! När jag kommer blir det ju alltid mer arbete för er, säger hon.

I samband med boksläppet invigdes även en konstutställning med de teck-ningar och målningar barnen har med i boken. Sedan var det dags för några av barnen att läsa upp de dikter de skrivit. De lästes upp på flera språk och de flesta handlade om skolgården, om de lekar de har där, om att hoppa hopprep, klättra i klätterställningen eller leka kull.

– Vår skolgård är bäst! Blev den avslu-tande raden.

Nu var det dags för stipendieutdelning. Tack vare att Gunilla Lundgren under senare tid fått ta emot två olika priser för sitt engagemang har hon både kunnat finansiera den nya boken och starta en

stipendiefond för barn i Rinkeby. Gunilla Lundgrens stipendium i Ord och Bild.

– I år har vi två bildstipendiater och två ordstipendiater.

Det allra första stipendiet delades ut till den romska flickan Tiffany Millon. Hon fick ett av de två bildstipendierna på tusen kronor.

Det är en innehållsrik bok om verkligheten i Rinkeby, sedd ur bar-nens perspektiv som Gunilla har tagit fram.

Det andra bildstipendiet gick till Anes Gosto, med bosniskt ursprung.

För sina intervjuer, som är med i boken, fick Andrea och Rahaf från 6A tusen kronor var ur stipendie-fonden.

– Rafaf är en förebild. Hon har bland annat intervjuat sin mormor och tillsammans med Andrea har hon också intervjuat Birgitta Bengtsson, skolans förre rektor.

Alla stipendiaterna ser mycket nöjda och stolta ut.

– Det som är speciellt med denna bok är att inte ett ord av en vuxen finns med, säger Gunilla.

Det är Tranans förlag som ger ut boken, men man räknar inte med att den ska bli någon kioskvältare.

– Men blir det någon förtjänst på den så ska den gå till ett projekt för hemlösa barn i Sydafrika. Det är till en skola som tar emot dessa barn och med de eventuel-la pengarna ville barnen stärka skolans bibliotek.

När evenemanget nästan var slut reste sig författaren Kristina Björk upp med en stor bukett blommor i famnen.

– Utan dig Gunilla hade det aldrig bli-vit någon bok, sade hon.

Under det efterföljande fiket fick jag en pratstund med Tiffany och hennes mamma.

Hur känns det här då Tiffany?

– Det känns bra. Det är roligt att få pris.

Vad ska du göra för pengarna?

– Det vet jag inte.

Hur är det att gå i Kvarnbyskolan?

– Jag tycker om att gå där. Ämnena jag tycker mest om engelska, teckning, musik och dans.

Ibland sjunger hon med sin pappa, den romske artisten Borzo. Hon spelar även gitarr och piano.

Tecknandet kan hon ha fått av sin mamma Sima, som tecknade när hon var yngre, men slutade med det när hon gifte sig, 18 år gammal.

– Det var roligt att få vara med i boken, säger Tiffany, som skrivit en text om ett träd, som också är med i hennes fina teckning, teckningen hon fick pris för.

Sima menar att det är viktigt att barnen i Rinkeby synliggörs.

– När de lyfts på det här sättet kan de också se att det finns möjligheter. Jag gillar särskilt att deras konstnärliga sidor stärks. De romska barnen idag har större möjligheter än de som fanns när jag var liten, säger Sima.

Gunilla Lundgren, Tiffany Millon, mamma Sima Millon, Vanessa Millon och pappa Borzo.

Hon understryker hela tiden hur viktigt det är att de romska barnen idag går i skolan, att de tar tillvara på alla de möjligheter som finns.

– Lika viktigt är det att barnens föräldrar stöttar dem i skolarbetet, säger Sima Millon.

Det är en glad dag!

Vägen blev ert land

din pappa var en kopparsmed
din mamma kunde spå
man talade om vandrarblod
det tror jag inte på
men vindens folk drog vägen fram
och gör så än i dag
fast man ännu på många håll
får möta hugg och slag

jag går två år på varje plats
som nutida nomad
det kallas för fas 3 och där
finns många i vår stad
oss hotar ingen landsfiskal
och ingen burobeng
på kvällen kan vi krypa ner
i varm och härlig säng

här stod ett folk i bostadskö
i fyrahundra år
och slog upp sina tält i snö

fast kylan var så svår
där Ivar Lo såg romantik
fanns lidande och nöd
men minnet av er tappra kamp
är bränsle och är bröd

Larz Gustavsson

Larz Gustavsson skickade in en dikt. Det kan du också göra. Den ska handla om romer eller resande på något sätt:
info@romaniglinda.se

VI ÄR ROMER

MÖT MÄNNISKORNA BAKOM MYTEN

23 MARS 2013 — 12 JANUARI 2014

Vilka är vi? Vi har funnits i Sverige i femhundra år. Fortfarande ses vi inte som en självklar del av befolkningen.

Vi tror oss veta varför.

Möt oss romer. Låt oss berätta om oss själva och vår vardag.

Norra Hamngatan 12, Göteborg. Öppet tis-sön 10-17, ons 10-20
www.stadsmuseum.goteborg.se

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Katitzi

– en romsk förebild reser vidare

Utställningen "Katitzis resa genom Sverige" på Tensta konsthall har fått stor uppmärksamhet och förlängdes till slutet av januari. Den 9 januari anordnade konsthallen ett samtal mellan Hans Caldaras och Maria Lind, chef för konsthallen i samarbete med ABF och biblioteken i Tensta och Rinkeby.

Text: Birgitta Israelsson **Foto:** privat

Katarina Taikon skrev inte mindre än 13 böcker om Katitzi.

– De utkom under åren 1969 till 1982 och har översatts till de skandinaviska språken, till tyska och engelska samt till ett antal östeuropeiska språk. Dessutom har Hans Caldaras översatt Katitzi till romanés, vilket är viktigt eftersom det finns ett stort behov av böcker på romanés, inleder Maria Lind.

I böckerna om Katitzi samspelar text och bild alldeles ovanligt väl. Björn Hedlunds illustrationer har fångat henne precis så som Katarina Taikon ville att hon skulle framstå.

– Det finns mycket av Katarina i Katitzi, berättar Hans, men Katarina har också vävt in andra personers upplevelser i böckerna. Katitzi betyder ju "lilla Katarina".

Men karaktären Katitzi kom till som en del i Katarinas kamp för romernas rättigheter och för att visa på de orättvisor och fördomar som samhället visar mot romer.

– Även om hon var 17 år äldre än jag var så blev hon som en syster för mig och vi delade många förtroliga tankar. Vi delade upplevelsen av utsatthet, diskriminering och att ha blivit placerade på barnhem. Vi har båda en romsk och en icke-romsk förälder, men växte upp i den romska kulturen, säger Hans.

Katarina speglar sin barnhemstid i böckerna om Katitzi som en ganska trygg tid, med vänner och omhändertagande. Värre får hon det när hon återförenas med sin familj och blir förnekad och misshandlad av den elaka tanten som blivit hennes styvmor. Hans tid på barnhemmet hade inget av det positiva, tvär-

tom var det en ganska farlig tid av psykisk och fysisk misshandel som slutade när han fick återvända till sin familj.

– Vi hade mycket sorg inom oss, säger Hans.

Katarina Taikon blev bortgift vid 14 års ålder, mot sin vilja. I boken "Uppbrott" gör hon sig fri. Då är hon 16 år. Pappan dör också vid den här tiden.

Hon lärde sig läsa och skriva först i vuxen ålder. I boken "Den dag jag blir fri" har Katarina skildrat sin uppväxt i Sverige på barnhem och tåtläger runt om i landet.

Katitzi blev också både serietidning, TV-serie och en LP-skiva. Folkteatern i Göteborg gjorde en pjäs som gick för fulla hus, Riksteatern skrev en annan pjäs.

– Regissören Ulf Andrés TV-serie om Katitzi blev inte helt så som Katarina hade velat, eller hur? frågar Maria.

– Katarina skrev manus, jag var med

som rådgivare för att få det realistiskt och rätt skildrat ur ett romskt perspektiv. Georg Rydeberg var med. Monika Zetterlund spelade den elaka tanten, hon som var en så snäll person, hon grät när hon skulle dra Katitzi i håret i filmen. Janne Loffe Carlsson spelade pappan, Kjell Bergkvist var brodern Paul.

TV-serien blev mycket populär, den har gått i repris och finns nu på DVD.

– Men 90-talets barn känner inte till Katitzi på samma sätt, berättar Hans.

Han menar att böckerna behöver aktualiseras igen, på svenska, men också översättas till andra språk, även romanés.

– De är ett viktigt verktyg för att skapa berättigande för romer och motverka fördomar, menar han.

Men varför finns det så få böcker på romanés? Det finns flera översatta, men inget skrivs på språket i Sverige. Det görs inga TV-sändningar, det finns få hemspråkslärare och inga universitetskurser i språket. Det kan man fundera över.

Den 27 januari slutade utställningen. Den vandrar vidare mot Gävle, Budapest och Pristina.

Hans Caldaras samtalar med Maria Lind på Tensta konsthall.

Med barnen i fokus

Rinkeby 163 – världens by är namnet på Gunilla lundgrens nya bok, en bok som barnen i Kvarnbyskolan har gjort under hennes vakande öga. Det är en mycket påkostad bok som Gunilla själv finansierat tack vare olika prispengar hon har fått för sitt stora engagemang. Boken är utgiven av Bokförlaget Tranan.

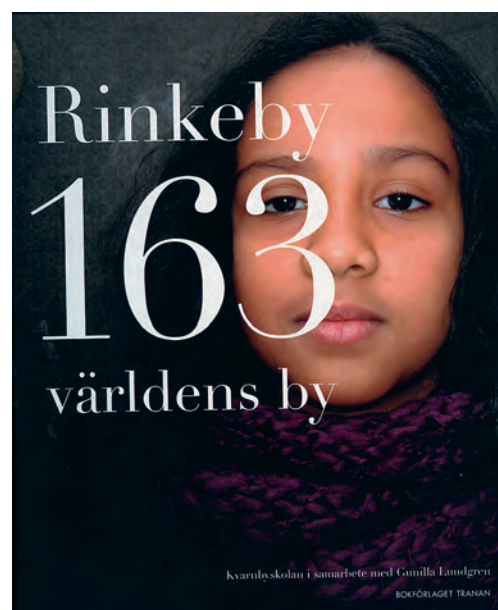
Det är en praktfull bok som barnen i Rinkeby har gjort i samarbete med Gunilla Lundgren. Allt material i boken står barnen själva för, texter, teckningar och foton, eller nästan. Några lärare har varit inblandade i fotograferingen.

I Rinkeby 163 – världens by får barnen själva berätta om sitt liv i skolan och i Rinkeby. De berättar genom skrivna texter, foton och egna teckningar. På varenda sida i boken finns de färgbilder av barnen, deras miljö och deras teckningar. Det är mycket överdådigt. Det är tretton klasser i Kvarnbyskolan som är med i boken,

från klass ett till klass sex. Vartenda barn har något att berätta, antingen i prosaform eller i diktform.

Barnens kärlek till sitt Rinkeby går inte att ta miste på. Boken genomsyras av en stolthet för sin förort och i barnens egna berättelser kan man ana en glädje, inte bara för sitt liv, men också för att de får ta plats, att de får synas, att de betyder något.

Barnen lyfts fram och de känner sig värdefulla, trots sina brokiga bakgrunder och för sin hemort Rinkeby som inte alltid i media beskrivs som någon drömförort. Och detta är väl själva poängen med

Gunilla Lundgrens arbete, att ge en värdighet åt dessa barn, att visa dem att de också betyder något, att de också kan nå sina drömmars mål om de vill och är beredda att kämpa för det.

Något som också står ut i denna färgsprakande bok är barnens kärlek till sina familjer. Det finns många ömsinta porträtt av andra familjemedlemmar i boken, och man sveps med i många skiftade livsöden i främmande länder.

Romska berättelser i ny bok

Janna Eliot är känd för ÉRGs läsare sedan tidigare. Det var hon som översatte Gunilla Lundgrens bok om Sofia. Nu har hon kommit ut med en samling korta noveller på engelska, "The Gypsy Piano Tuner" på Lamona Publications.

Det är underbar läsning. Redan efter den första novellen är ögat alldeles fuktigt.

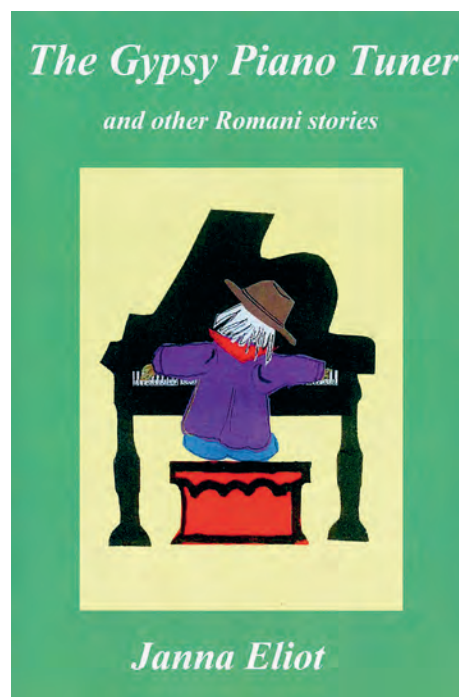
Alla novellerna är baserade på riktiga händelser och alla har de romer som huvudpersoner. De handlar om barn som just kommit ut från förintelselägren i Polen, om tiggande barn i Bulgarien som blir inspirerade att börja läsa. Om pianostämmaren som överlevde Förintelsen och som på sin ålders höst minns allt som om det hände igår.

Det är ömsinta porträtt som Janna Eliot målar upp i sin bok. Hennes språk är enkelt, men fyllt med känsla och inlevelse.

Det är en viktig bok i dessa tider. Fortfarande är det inte många som känner till romernas historia, varken den nutida eller vad som hände dem under Förintelsen.

Denna bok borde översättas och läsas av alla Sveriges skolbarn och det är en bok för alla som vill veta vad det innebär att vara rom, både idag och historiskt sett.

Det är en bok som när man läser den fyller en med bilder och just att det är så korta historier gör att man kan läsa en och sedan smälta den. Den 100-sidiga boken har 17 berättelser. Varje berättelse är sprängfylld med känslor och bilder.

BERÄTTELSEN OM Raul Wallenberg

Efter att ha läst ett tag i Ingrid Carlbergs biografi ”Det står ett rum och väntar på dig...” Berättelsen om Raul Wallenberg, en berättelse som tar sin början i när Wallenbergdynastin växer fram under 1800-talet, slås jag plötsligt av en tanke. Sverige har tre stora nationalhjältar, Raul Wallenberg, Dag Hammarskjöld och Folke Bernadotte, alla kommer de från överklassen. Varför finns det inga hjältar från arbetarklassen? Kanske är svaret så enkelt att en svetsare i Målilla aldrig någonsin skulle kunna hamna på en ambassad under brinnande krig, eller att Sven som kör bussen mellan Kiruna och Umeå skulle tillåtas att arrangera bussresor till kontinenten för att rädda judarna som just kommit ut från koncentrationslägren. Det krävs nog resurser om man ska bli hjälte av det här slaget.

Det är en välskriven och detaljerad bok Carlberg har skrivit. Uttömmande på många sätt. Som jag nämnt tar historien sin början under 1800-talet och vi får lära känna många av förgrundspersonerna i grundandet av Wallenbergimperiet plus en del andra kulturpersonligheter. Den tragiska historien om Rauls pappa Raul Oskar är gripande. Han avlider kort efter bröllopet med Rauls mamma Maj och när Raul föds är han redan faderlös.

När Raul sedan hamnar i Budapest tar historien fart. Vi får följa Raul under den hektiska tiden i slutet av Andra världskriget när han kämpar för att rädda så många judar han kan undan nazisterna. Han utfärdar ett stort antal skyddspass med den svenska ambassadens goda minne.

En stor del av boken handlar om Rauls

tid i ryskt fängelse, en tidigare helt okänd historia och vi får höra om den svenska regeringens svek mot Raul och hans familj i sitt undfallande för den ryska björnen.

Fyrspråkig diktsamling

Luminita Miha Cioaba, som många känner som upphovsman till bilderna i utställningen Den okända Förintelsen och filmen Romska tårar, har kommit ut med ”Poems of today and yesterday”, en ny diktsamling. Denna gång har hon låtit översätta den till engelska och tyska. Själv har hon skrivit dikterna på rumänska och översatt dem till rumänska. Varje dikt finns alltså på fyra språk. Det måste vara något unikt en för en diktsamling.

Dikterna är poetiska, romantiska och mindre religiösa än hennes tidigare dikter. Ofta är temat romsk som i denna dikt:

*The sifting of time
through*

*Earth's hourglass
a white horse – life
a black horse – death
always
running
in
the song
before sunrise
in
the silence
before peace.*

Jag känner att översättningarna kanske inte är av yppersta kvalitet. Önskar att jag kunde läsa originalet, men det kan jag inte.

Diktsamlingen är utgiven på Editura Neodrom.

Gamla bilder berättar

Ater igen har vi fått foton av Hans Caldaras. Den här gången är det husvagnstema. Vi låter Hans själv berätta.

“Dessa bilder är från Mamis nyttillverkade husvagn i Östersund 1947. Den var cirka 11 meter lång och var då den enda husvagnen i Sverige med öppen spis. Vagnen bestod av kök, hall med tvättställ, salong och sovrum där den öppna

spisen fanns. Längst bak i vagnen fanns en kläd-kammare.

Bilden ovan visar interiören från Mamis husvagn. Från vänster Mami Anushka, Liza, en väninna från stan och på höger sida sitter Tanæ (Katarina) och Sonja. Bilden under är tagen i Järbo 1949. I fönstret tit-

tar Liza, Mia och Sonja ut. De ser mycket glada ut.

På bilden ovan står Mia i husvagnen i Skellefteå 1951. Det ser ut som om hon håller på att baka något som hon tar ut ur ugnen.

På bilden ovan till höger står Liza i samma husvagn i Malmö 1954. Hon håller på att koka kaffe. Kan det vara romskt kaffe manne?

Den sista bilden är från ett tidningsurklipp från Jönköping 1953. Det är Mami som spår och Liza tittar på. Man kan ju undra hur framtiden såg ut då, en framtid som redan är förbi

Vid den här tiden reste många romer landet runt med sina tält och vagnar för att söka arbete och medverka på olika arrangemang som marknader, Barnens dag och tivoliaktiviteter. Ofta använde man husvagnens första rum till att spå i."

För de som inte vet är familjen Caldras, både med C och med K en av de svenskromska familjerna som kom till Sverige från Ryssland i slutet av 1800-talet.

Vi tackar Hans för dessa roliga bilder. Om du läsare har några gamla bilder på romer som vill dela med dig av hör a dig till oss.

Skriv till: info@romaniglinda.se

Penne med zucchini och räkor

Marco Alí är 22 år.

När han och hans kompisar träffas är denna rätt något som uppskattas.

Det här behöver du till 6 personer:

1,5 kg	penne rigate
3 st	squash
3 st	paprika
1/5 kg	körsbärstomater
1 st	purjolök
2 klyftor	vitlök
1kg	skalade räkor
5 msk	olivolja
2 tskhackad	spansk peppar
1 knippe	persilja
Salt och peppar efter smak och behov.	

Gör så här:

Koka upp rikligt med saltat vatten i en kastrull. Häll i pastan när vattnet kokar och låt koka i ca:6 - 8 min. Under tiden som vattnet kokar skär grönsakerna i fina bitar. Hetta upp olivolja i en stor stekpanna och fräs vitlök tillsammans med purjolök tills de är gyllenbruna. Lägg i zucchini, paprika och körsbärstomater i stekpannan och låt allt koka ihop. Om det ser för torrt ut, tillsätt lite vatten och rör om.

Lägg sedan i räkor och smaka av med spansk peppar, salt och svartpeppar.

Häll av vattnet från pastan och blanda den tillsammans med hälften av såsen.

Lägg upp i en stor form och lägg resterande sås över, dekorera med hackad persilja.

Serveras med sallad.

Smaklig måltid!

Pasta penne zucchini thaj raki

O Marco Ali si 22 beršéngo.
Gadó xabén si but populuárno kána o Marco
thaj léske vortáča arakhénpe te xan.

Gadó trubúl 6 ženénge:

1,5 kilóvo	penne rigate
1/5 kilóvo	peredéci cigné sar čiréši
1 kilóvo	řanglé raki
trin	zucchini
trin	pipérči
jekh	púro
duj	kotorá sir
5 baré řojá	oliviásko vulój
2 cigné řojá	ici pipérči
1 drez	percilia

Lon thaj pipéri sóde tumé kamén

Ker gadea:

Čiráv but londžardó paj ánde jekh barí tigája.
Šor andré e pasta kána čiról o paj, muk te čiról
ánde 6 - 8 minúci.
Ži pon čiról o paj, šin le krestevéci ánde cigné
kotorá. Tatčár o vulój ánde jekh barí tipsía,
thaj pek e sir thaj o púro ži pon len fárba. Šor
andré le zucchini, peredéci, thaj muk te čirón
ánde jekh than. Te ašél prja šukó, maj šor

andré ciřa paj. Hamisár thaj maj šor andré le
raki thaj le ici pipérči, lon thaj kalí pipéri.
Šor avrí o paj katár le penne thaj hamisár le
dopáš ánda o sóso.

Akaná šor opré sa o xabén ánde jekh baró čaró,
šor oprál sa so ašilás ánda sóso thaj řánde oprál
percilia.

Xan pe sastimáste!

POSTTIDNING B

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar mot diskriminering och för allas lika rättigheter och möjligheter.

**diskriminerings
ombudsmannen**

Utsätts dina barn för diskriminering i skolan?

Får dina barn tillgång till den undervisning de har rätt till i skolan? Blir de mobbade eller trakasserade? Det finns en lag som förbjuder diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

Om dina barn blir trakasserade eller utsätts för diskriminering är det skolans ansvar att se till att det upphör. Om skolan inte tar sitt ansvar kan du anmäla det till DO.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.

Rådgivningen har följande öppettider:

- Måndag - tisdag 9.30-11.30 och 13.00-15.00
- Onsdag 13.00-15.00
- Torsdag - fredag 9.30-11.30

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se
Mer information hittar du på www.do.se